

בית דין ירושלים

לדיני ממונות ולבירור יוחסין

לוח שהשתמש במכונת של הלוח בחינם

תיק ממונות מס' 1225-סח

(מהד' יב ניסן)

נושא הדיון

א' הלוח לב' כסף ואח"כ נתן לו הלוח להשתמש במכונת שלו בחינם. המלוח תובע את החזר ההלואה עפ"י שטר בכת"י של הלוח מלפני כמה חדשים, בו הוא מודה שלוח ממנו סכום מסויים. כעת תובע ממנו הלוח דמי שימוש במכונת שלו. המלוח טוען שמלכתחילה קבל את המכונת לשימוש בחינם, ואז אמר לו הלוח שאין לו צורך במכונת מאחר שיש לו מכונת אחרת, וגם בשטר מודה הלוח שחייב לו את כל סכום ההלואה בלי להפחית את דמי השימוש במכונת. הלוח טוען שמלכתחילה הסכימו ביניהם להיות שותפים והשימוש במכונת היה גם הוא במסגרת השותפות, אך בשלב מסויים החליטו "לפרק" את השותפות, ואז זקף את הכסף שקבל מהמלוח בחוב וכתב לו את השטר. הוא מסביר שלא תבע את דמי השימוש בגלל אי נעימות מהמלוח, אבל עכשיו שסוגרים חשבון הוא מעלה תביעה זו.

פסק דין

אם יש ללוח זכות לנכות מהחוב עבור השימוש של המלוח במכונת של הלוח בתקופת החוב, תלוי במחלוקת ראשונים. כפשרה קובע בית הדין לנכות סכום מסויים מהחוב.

(-) שמואל יגר

(-) דוד יהושע קניג

(-) אברהם דוב לוי, אב"ד

השאלה לדיון

מלוח שהשתמש במכונת של הלוח בחינם והיא אינה עומדת להשכרה, וגם המלוח לא עמד לשכור מכונת, האם דינו כאבק רבית, ואם טרם החזיר את החוב למלוח, האם יכול לנכות

מהחוב את אבק הרבית.

תשובה

במשנה צ"מ סד ז: המלוה את חצירו לא ידור בחצירו חינם ולא ישכור ממנו צפחות מפני שהוא רבית. ובגמ': אמר רב יוסף בר מניומי אמר ר"נ אע"פ שאמרו הדר בחצר חצירו שלא מדעתו אינו לריך להעלות לו שכר, הלוהו ודר בחצירו לריך להעלות לו שכר. מאי קמ"ל תנינא המלוה את חצירו לא ידור וכו', אי ממתני' הו"א הנ"מ בחצר דקיימא לאגרא וגברא דעביד למיגר, אבל חצר דלא קיימא לאגרא וגברא דלא עביד למיגר אימא לא, קמ"ל. איכא דאמרי וכו', מ"ד הלוני אבל הלוהו לא, מ"ט כיון דמעיקרא לאו אדעתא דהכי אוזפיה לית לן זב.

ופסק השו"ע יו"ד סי' קסו סעי' א: המלוה את חצירו וכו' ולא ידור בחצירו חינם וכו' אפילו בחצר דלא קיימא לאגרא (פירוש שאינה עומדת להשתכר) וגברא דלא עביד למיגר, ואם דר בו כבר כיון דחצר לא קיימא לאגרא אין לריך לתת לו אפילו לז"ש ואפילו אם הוא גברא דעביד למיגר. ולהרמב"ם אפילו אם גברא דלא עביד למיגר הו"א אבק רבית ולריך להחזיר אם זא לז"ש. וזרמ"א: ובחצר דקיימא לאגרא הו"א אבק רבית (לכו"ע) (טור) ועי' עוד בחו"מ ריש סי' עב.

ולהלן בשו"ע סעי' ג: היכא דהו"א אבק רבית י"א שאפילו אם לא פרעו עדיין ותוצע הלוה שינכה לו מחובו שיעור השכירות, לא מנכינן ליה. וי"א דמנכינן ליה. וזרמ"א: והסברא אחרונה היא עיקר (היא סברת הרא"ש והטור ור' אפרים ורשב"א).

ובמחנ"א ה"ל רבית סי' טו דן אם במקום שחייב לז"ש אם תפס הלוה האם מפקינן מיניה, ותלה הדבר במחלוקת הראשונים אם מנכה לו בחובו, ולרבינו אפרים כי מנכי ליה מחוביה לא חשיב סילוק, ולא גרע מאילו תפס הלוה מנכסי המלוה כדי אבק רבית דיהיב ליה דלא מפקינן מיניה. והצי"א המחנ"א מגדולי תרומה שער מו ח"ג אות ה בדעת הרא"ש דאף אם תפיסה אינה כלום מ"מ יכול לנכות מחובו, דזשעה שאכל האבק רבית נעשה שלו לגמרי, אבל כשיש צידו של לוח משל מלוה כשהיה אוכל פירות לא גמר לתת לו שסמך על מה שיש צידו. והעלה המחנ"א לדין דחייב להחזיר לז"ש אבל אי תפס מפקינן מיניה. ולהן שם סי' טז כתב המחנ"א שאם זשעה שאכל האבק רבית סבר שהוא מותר, הו"א מחילה זטעות, עיי"ש.

ובנידון דידן אמנם המכונית לא עמדה להשכיר, אבל המלוה היה זקוק אז למכונית, ומסתבר שלולי שהלוה היה נותן לו את המכונית שלו לשימוש היה זקוק לקנות או לשכור מכונית אחרת, ובגברא דעביד למיגר גם אם המכונית לא היתה מיועדת להשכיר השימוש נחשב לאבק רבית, ובאבק רבית אם טרם החזיר את החוב יש סוברים שמנכה מהחוב את האבק רבית, וכיון שהוא מוחזק יכול לומר קים לי.

אלא שכאן הרי חלק מהשימוש במכונית נעשה שלא בתקופת השותפות וחלק נעשה בתקופת השותפות, ובתקופת השותפות לא היה זה חוב הלוואה וע"כ אין להחשיב את השימוש במכונית בתקופה זו כאבק רבית לדברי הכל. גם יש להחשיב הוצאות שונות במכונית שהיו לבעל המכונית בזמן שהמלוה השתמש בה. לפיכך נראה לפשר בסכום מסויים.